

6. januar 2010

4/0404-8800-0020

KBN/CRH/MOC-KS

NOTAT

Høringsnotat vedrørende udkast til lovforslag om håndhævelse af udbudsreglerne m.v.

1. Indledning

Formålet med lovforslaget er at sikre en mere effektiv håndhævelse af udbudsreglerne.

I dag kan de alvorligste overtrædelser af udbudsreglerne gå upåtalet hen som følge af utilstrækkelige sanktioner. Således kan Klagenævnet for Udbud ikke pålægge ordregiver at bringe en allerede underskrevet kontrakt til ophør, selv om der er sket grove overtrædelser af udbudsreglerne. Klagenævnet kan heller ikke pålægge ordregiver en økonomisk sanktion.

Lovforslaget fastsætter, at grove overtrædelser af udbudsreglerne skal føre til, at en kontrakt erklæres for uden virkning, og at mindre alvorlige overtrædelser kan føre til, at en kontrakt erklæres for uden virkning. Når en kontrakt erklæres for uden virkning, påbydes ordregiver at bringe kontrakten til ophør. Hvor udbudsreglerne er overtrådt, men kontrakten ikke erklæres for uden virkning, pålægges ordregiveren i stedet en bøde eller en økonomisk sanktion.

Forslaget fastsætter endvidere klagefrister i visse situationer og automatisk opsættende virkning ved indgivelse af klage i standstill-perioden (periode hvor ordregiver ikke må underskrive kontrakt). Derudover foreslås bl.a. den eksisterende standstill-periode forlænget fra 10 til 15 kalenderdage, når ordregiveren anvender brev i stedet for e-mail.

Forslaget implementerer hovedsageligt direktiv 2007/66/EF om effektiv håndhævelse af udbudsreglerne og træder i stedet for lov om Klagenævnet for Udbud.

Forslaget er sendt i høring den 10. november 2009 med høringsfrist den 27. november 2009 til i alt 111 høringsparter, herunder myndigheder, organisationer m.v.

Der er modtaget høringssvar fra 40 af de 111 hørte parter samt fra tre parter der ikke direkte er hørt. Heraf har 27 haft bemærkninger til udkastet til lovforslag.

De væsentligste bemærkninger fra de hørte parter til de enkelte emner i lovudkastet gennemgås og kommenteres nedenfor.

Visse høringssvar har givet anledning til mindre redaktionelle ændringer og præciseringer i lovteksten og bemærkningerne. Disse ændrer ikke ved substansen i det pågældende forslag og berøres derfor ikke i dette notat.

2. Generelle bemærkninger

Høringen tegner overordnet et billede af, at erhvervsorganisationerne, herunder DI, Dansk Erhverv, Håndværksrådet og Landbrug & Fødevarer er positive over for lovforslaget. Dog ønsker nogle af dem yderligere stramninger. De offentlige organisationer og myndigheder, herunder KL og Danske Regioner, er generelt mere kritiske over for lovforslaget og flere anfører, at kontroldirektiverne overimplementeres. Endvidere anføres det, at de nye regler kan hæmme konkurrenceudsættelsen af offentlige opgaver.

Kommentar

Lovforslaget lægger sig op ad minimumsbetingelserne i direktiverne og stiller ikke skarpere krav end foreskrevet bortset fra enkelte tilfælde, hvor der af hensyn til brugervenligheden er valgt en anden løsning end en minimumsløsning. Samtidig imødekommer lovforslaget enkelte steder anbefalinger fra anbefalinger fra Arbejdsgruppen om effektiv håndhævelse af udbudsreglerne (jf. arbejdsgruppens afrapportering af 1. juni 2007).

Lovforslaget forventes af få positive konsekvenser for indkøb i den offentlige sektor og for erhvervslivet. Loven indeholder instrumenter, der i højere grad end i dag sikrer, at den mest konkurrencedygtige tilbudsgiver vinder udbuddet. Det giver bedre og billigere varer og tjenesteydelser. Det er vurderingen, at en effektiv håndhævelse af udbudsreglerne medfører, at udbudsreglerne i højere grad overholdes og som følge heraf, at konkurrenceudsættelsen fremmes.

Lovforslaget skal ses i sammenhæng med, at regeringen har konkurrenceudsættelse højt på dagsordenen. Bl.a. har regeringen indgået en aftale med kommunerne om, at 26,5 pct. af kommunernes opgaver skal konkurrenceudsettes i 2010, ligesom regeringen har nedsat Udbudsrådet, som skal fremme konkurrencen om offentlige opgaver.

3. Høringssvar til konkrete emner og kommentarer hertil

Kommenteringen af høringssvarene vil ske med udgangspunkt i følgende overordnede opdeling:

- 3.1. Erklære en kontrakt for uden virkning og ophævelse af en kontrakt ved visse overtrædelser af de fællesskabsretlige udbudsregler
- 3.2. Påbud om ophør af kontrakten
- 3.3. Bøde/økonomisk sanktion
- 3.4. Underretning af tilbudsgivere m.fl.

- 3.5. Standstill-perioden
- 3.6. Opsættende virkning
- 3.7. Klagefrister
- 3.8. Klagenævnets kompetence
- 3.9. Klagegebyr, sagsomkostninger og økonomiske konsekvenser
- 3.10. Klageberettigede
- 3.11. Særlig bevisbyrderegel på forsyningsområdet
- 3.12. Øvrige kommentarer
- 3.13. Kommentarer der ikke relaterer sig direkte til lovforslaget

3.1. Erklære en kontrakt for uden virkning og ophævelse af en kontrakt ved visse overtrædelser af de fællesskabsretlige udbudsregler

3.1.1. Begrebet ”uden virkning”

Danske Advokater finder, at det ikke er klart, hvad det betyder, at en kontrakt erklæres for uden virkning. Begrebet er efter Danske Advokaters opfattelse ikke tilstrækkeligt defineret i loven. Det anføres videre, at det af forståelsesmæssige hensyn bør skrives ind i loven, at det forhold, at en kontrakt erklæres for uden virkning betyder, at kontrakten ikke længere kan håndhæves af parterne, og at parterne er forpligtede til at bringe kontrakten til ophør. Det er Danske Advokaters opfattelse, at der bør ske en mere grundig lovforberedende undersøgelse og behandling på en række punkter. Herunder navnlig hvad der skal forstås ved, at en kontrakt skal anses for uden virkning og de alternative sanktioner.

Klagenævnet for Udbud finder, at der er behov for afklaring af begrebets afgrænsning, og at det ville have været nærliggende, også i betragtning af områdets overordentlig store betydning for erhvervslivet og hele den offentlige sektor, at der var gennemført et lovforberedende udvalgsarbejde.

Boligselskabernes Landsforening (BL) anfører, at muligheden for at erklære en kontrakt for uden virkning er en afgørende nyskabelse i dansk kontraktret, der ikke ses nærmere præciseret i lovforslaget. BL henstiller til, at der sker en grundigere gennemarbejdning af lovforslaget, så der kommer klarhed over indhold og konsekvenser.

Kommentar

Det fremgår af kontroldirektiverne, at det er op til national ret at fastlægge betydningen af begrebet uden virkning. Det fremgår af lovforslaget, at Klagenævnet skal udstede påbud om, at ordregiveren skal bringe kontrakten til ophør, når en kontrakt erklæres for uden virkning. Det fremgår således klart, at det forhold, at en kontrakt erklæres for uden virkning medfører, at ordregiveren skal bringe kontrakten til ophør. Det er dermed alene spørgsmålet om, fra hvilket tidspunkt en kontrakt skal anses for uden virkning, som Klagenævnet skal tage stilling til. Denne vurdering er det ikke fundet hensigtsmæssig at regulere udtømmende henset til, at det skal være muligt for Klagenævnet at tage højde for, om ordregiveren i en kortere periode har behov for at anvende aftalen af

hensyn til eksempelvis at opretholde en forsyningspligt eller sikre, at fx ydelser og varer, som skønnes at have et vigtigt formål, kan leveres. Lovforslaget findes således at have den fornødne klarhed.

3.1.2. Udvidelse af området for, hvornår en kontrakt erklæres for uden virkning

Dansk Industri (DI), Foreningen af Rådgivende Ingeniører (FRI) og Landbrug & Fødevarer finder, at det bør overvejes at Klagenævnet kan erklære en kontrakt for uden virkning, såfremt Klagenævnet finder, at enten udbuddet eller ordregiverens tildelingsbeslutning er ulovlig, og derfor annullerer denne.

Dansk Erhverv mener, at de nye sanktionsmuligheder skal kunne finde anvendelse på udbudsdirektivets såkaldte bilag II B-ydelser samt på udbud, der ikke annonceres korrekt efter de danske regler om annonceringspligt. Dansk Erhverv påpeger, at den nuværende retstilstand, hvor Klagenævnet for Udbud annullerer tildelingen af en kontrakt, hvorefter der ikke sker mere i sagen, er uholdbar.

Håndværksrådet finder, at der ikke er en saglig begrundelse for at overtrædelse eller tilsidesættelse af tilbudslovens bestemmelser ikke underlægges de nye sanktioner, som Klagenævnet kan idømme en offentlig ordregiver.

Danske Advokater anfører, at der ikke angives en begrundelse for, hvorfor bestemmelserne om, at en kontrakt skal erklæres for uden virkning, ikke også skal gælde for udbud efter tilbudsloven.

Kommentar

Det forhold, at en kontrakt erklæres for uden virkning, er en særlig indgribende sanktion for de involverede virksomheder og den ordregivende myndighed og med afledte skadevirkninger for samfundet. På den baggrund findes det proportionalt ikke at udvide kontroldirektivernes krav om, hvornår en kontrakt skal erklæres for uden virkning, men udelukke at det er muligt at erklære en kontrakt for uden virkning ved grove overtrædelser.

Reglerne om annonceringspligt er relativt nye – fra medio 2007 – hvorfor det ikke findes proportionalt på nuværende tidspunkt at fastsætte bøder for overtrædelse af reglerne. Der findes andre og mindre indgribende metoder til at sætte fokus på reglernes overholdelse. Økonomi- og erhvervsministeren har taget initiativ til at nedsætte en arbejdsgruppe, der skal forestå udformningen af en central annonceringsplatform med henblik på at øge gennemsigtigheden af annonceringer efter annonceringsreglerne. Det findes hensigtsmæssigt at afvente effekten af dette tiltag, inden nye initiativer overvejes.

3.1.3. Om en kontrakt skal erklæres for uden virkning for fremtidige eller bagudrettede leverancer

Danske Advokater anfører, at det bør præciseres i lovteksten og ikke kun fremgå af lovbemærkningerne, at en kontrakt kan erklæres for uden virkning fra et tidspunkt ude i fremtiden. Samtidig bør det angives, i hvilke situationer en kontrakt først skal erklæres for uden virkning på et tidspunkt i fremtiden, og hvordan parternes retsstilling er i perioden fra Klagenævnet træffer afgørelse indtil den dato, hvor kontrakten må anses for uden virkning.

DSB finder, at formuleringen af § 18, stk. 1, hvorefter kontrakter per automatik også erklæres for uden virkning bagudrettet, såfremt det er muligt at tilbagelevere leverancerne i væsentlig samme stand, strider mod lovens intention.

Landbrug & Fødevarer finder det hensigtsmæssigt, hvis der i lovbemærkningerne gives et fortolkningsbidrag til, hvornår en vare må anses for at være ”i væsentlig samme stand”. De finder videre, at der også bør gives et fortolkningsbidrag til at fastlægge begrebet i relation til tjenesteydelser og bygge- og anlægsarbejder.

Kommentar

Det fremgår af kontroldirektiverne, at det er op til national ret at fastlægge betydningen af begrebet uden virkning. Det findes proportionalt, at Klagenævnet kan tage højde for, om ordregiveren i en kortere periode har behov for at anvende aftalen af hensyn til eksempelvis at opretholde en forsyningspligt eller sikre, at ydelser og varer, som skønnes at have et vigtigt formål, kan leveres. Dette kan ske ved, at det er muligt for Klagenævnet at fastsætte et nærmere angivet tidspunkt, for hvornår en kontrakt skal anses for uden virkning. På baggrund af høringssvarene vil dette blive præciseret i lovforslagets § 18, stk. 1, således, at en kontrakt som udgangspunkt erklæres for uden virkning for fremtidige leverancer, og at det er muligt for Klagenævnet at fastsætte et nærmere angivet tidspunkt for, hvornår en kontrakt skal anses for at være uden virkning. Muligheden svarer til kontroldirektivernes mulighed for som alternativ sanktion at afkorte kontraktperioden.

Det er i høringen kommet frem, at det vil give anledning til betydelige administrative problemer, hvis bagudrettede leverancer, dvs. leverancer der allerede er udført/leveret, altid skal leveres tilbage, hvis det kan ske i væsentlig samme stand. På den baggrund vil lovforslagets § 18, stk. 1, blive ændret således, at Klagenævnet kan erklære en kontrakt for uden virkning for bagudrettede leverancer, hvis særlige forhold taler herfor. Således vil det være op til Klagenævnet at vurdere, om leverancen er i væsentlig samme stand, og om det i øvrigt findes proportionalt at pålægge en tilbagelevering af leverancen.

Det fremgår af lovbemærkningerne, at vurderingen af, om varerne må anses for at være i væsentlig samme stand, skal foretages i overensstemmelse med køberettens almindelige regler for tilbagelevering af løsøre-køb. Henset til at en tjenesteydelse og en bygge- og anlægsopgave er vanskelig at tilbagelevere, findes det ikke hensigtsmæssigt at angive præcise retningslinier for en eventuel tilbagelevering.

3.1.4. Om almenhedens interesser som kan begrunde, at en kontrakt ikke erklæres for uden virkning

Landbrug & Fødevarer, Transportministeriet og Bygherreforeningen foreslår, at det eksemplificeres eller uddybes i bemærkningerne, hvad der kan udgøre væsentlige hensyn til almenhedens interesser som efter forslaget § 18, stk. 2, kan begrunde opretholdelse af kontrakten.

Bygherreforeningen efterlyser også eksempler på, hvad det er for nogle økonomiske interesser, der kan begrunde opretholdelsen af en kontrakt ud fra betragtninger om uforholdsmæssige konsekvenser ved ophævelse.

Danske Advokater anfører, at det må være muligt at fastsætte i loven, hvilke momenter der skal tillægges vægt, når det skal vurderes om en kontrakt erklæres for uden virkning (og ikke i stedet pålægges en alternativ sanktion som bøde eller økonomisk sanktion). Det skyldes, at i mange tilfælde vil det påvirke klagers incitament til at indbringe sagen, om en kontrakt kan forventes at blive erklæret for uden virkning, hvorfor det er vigtigt, at systemet bliver så gennemsigtigt som muligt.

Klagenævnet for Udbud foreslår, at lovforslagets § 18, stk. 2, formuleres således, at det præciseres, at det er Klagenævnet, der kan undlade at erklære en kontrakt for uden virkning, hvis det på baggrund af en undersøgelse af alle relevante aspekter konstateres, at væsentlige hensyn til almenhedens interesser gør det nødvendigt at opretholde kontrakten.

Kommentar

Kontroldirektiverne stiller krav om, at særligt grove overtrædelser af udbudsreglerne skal medføre, at kontrakten skal erklæres for uden virkning og kun kan opretholdes af hensyn til almenhedens interesser. Hensynet til almenhedens interesser er en undtagelsesbestemmelse, som skal fortolkes indskrænkende. Kontroldirektiverne indeholder ikke en nærmere afgrænsning af, hvad der skal forstås ved almenhedens interesse end de forhold, der allerede er nævnt i lovbemærkningerne. Almenhedens interesse er et begreb, der skal fortolkes i overensstemmelse med den EU-retlige forståelse af begrebet. På fællesskabsrettens nuværende udviklingstrin er det vanskeligt at fastlægge den nærmere forståelse af begrebet, da EF-domstolen endnu ikke har taget stilling, og det ikke kan forudsiges, hvilke momenter EF-Domstolen vil tillægge vægt. Det er derfor ikke hensigtsmæssigt at konstruere eksempler på, hvilke væsentlige hensyn til almenhedens interesser, der kan begrunde, at en kontrakt ikke erklæres for uden virkning.

Det findes ikke hensigtsmæssigt, at det præciseres i lovforslaget, at det er Klagenævnet, der har mulighed for at undtage en kontrakt fra at blive erklæret for uden virkning, hvis det af hensyn til almenhedens interesser er nødvendigt at opretholde kontrakten. Det er væsentligt, at også domstolene har mulighed for at anvende bestemmelsen.

3.1.5. Om en kontrakt kan erklæres for uden virkning for at leve op til fællesskabsretten

Danmarks Rederiforening finder ikke, at der er vægtige grunde til at indføre en bestemmelse, der giver mulighed for at erklære en kontrakt for uden virkning, hvis det i øvrigt skønnes nødvendigt for at overholde fællesskabsretten. Rederiforeningen finder, at bestemmelsens anvendelsesområde er særdeles uklar og indebærer betydelige retssikkerhedsmæssige problemer.

Danske Advokater finder, at det kan overvejes at tage bestemmelsen ud. Danske Advokater bemærker, at bestemmelsen tilsyneladende har til formål at sikre, at der ikke lægges en hindring i vejen for, at kontrakter erklæres for uden virkning hvis udviklingen i domstolspraksis foreskriver det. Det er Danske Advokaters vurdering, at denne mulighed vil gælde uden den foreslåede bestemmelse, og at bestemmelsen måske i stedet vil give hjemmel til at erklære en kontrakt for uden virkning i flere tilfælde end foreskrevet i kontroldirektiverne.

Danske Regioner foreslår, at bestemmelsen udgår, da bestemmelsen giver klageinstansen et meget stort råderum til at erklære kontrakter for uden virkning, når det skønnes nødvendigt for at overholde fællesskabsretten. Samtidig findes bestemmelsen at give stor fortolkningsusikkerhed for ordregiver. Danske Regioner mener også, at indførelsen af en sådan generel sanktionsparagraf vil risikere at skabe væsentlig flere sager af stor tyngde.

Staten og Kommunernes Indkøbsservice A/S (SKI) foreslår, at det i lovtekst og bemærkninger specificeres, hvilke særlige fællesskabsretlige forhold bestemmelsen gælder for og bemærker, at lovteksten giver Klagenævnet vide muligheder for at erklære en kontrakt for uden virkning.

Koncernservice i Københavns Kommune mener, at bestemmelsen skaber uklarhed for ordregiverne og foreslår, at der tilføjes en ikke udtømmende liste i lovteksten over forhold, som kan medføre, at en kontrakt erklæres for uden virkning.

Advokatsamfundet angiver, at bestemmelsen forekommer uklar og indebærer et betydeligt retssikkerhedsmæssigt problem, særligt set i lyset af, at muligheden for at erklære en kontrakt for uden virkning, er den mest indgribende foranstaltning, der kan komme på tale. Bestemmelsen bør som følger heraf udgå eller i hvert fald kvalificeres med den type af over-

trædelse af udbudsreglerne, der kan medfører, at kontrakten erklæres for uden virkning.

Kommentar

Bestemmelsen i lovforslagets § 16, stk. 2, om, at Klagenævnet kan erklære en kontrakt for uden virkning, hvis det skønnes nødvendigt for at overholde fællesskabsretten, har til hensigt at præcisere - og henlede opmærksomheden på - EF-Domstolens praksis om ophævelse af kontrakter. Derimod er det ikke hensigten at udvide kontroldirektivernes bestemmelser om, hvornår en kontrakt skal erklæres for uden virkning i større omfang end påkrævet fra fællesskabslovgiver. Klagenævnet er uanset bestemmelsen forpligtet til at træffe afgørelser, der er i overensstemmelse med fællesskabsretten, herunder EF-Domstolens praksis.

Høringssvarene har vist, at bestemmelsen skaber usikkerhed om anvendelsen og rækkevidden af bestemmelsen, hvorfor lovforslagets § 16, stk. 2, udgår.

3.1.6. Om rammeaftaler og kontrakter baseret på et dynamisk indkøbssystem skal erklæres for uden virkning

Danmarks Rederiforening finder, at det er vidtrækkende, at rammeaftaler og kontrakter baseret på et dynamisk indkøbssystem indgået i strid med udbudsreglerne skal erklæres for uden virkning, når der er tale om den mest indgribende sanktion, og det ikke kræves ved implementeringen af direktivet.

Staten og Kommunernes Indkøbsservice A/S (SKI) mener, at det i bemærkningerne yderligere bør præciseres, hvilke typer fejl ordregiver kan begå i forhold til genåbning af konkurrence under en rammekontrakt, der medfører, at kontakten erklæres for uden virkning, hvis de øvrige betingelser er opfyldt. SKI anfører videre, at det bør præciseres i undtagelsesbestemmelsen i § 17, stk. 3, at de nævnte undtagelsestilfælde til at erklære en kontrakt for uden virkning også dækker de situationer, hvor ordregiveren har benyttet en rammeaftale indgået af en indkøbscentral.

Kommentar

Kontroldirektiverne stiller krav om, at i de tilfælde, hvor der ikke afholdes en standstill-periode ved rammeaftaler med genåbning af konkurrencen og ved dynamiske indkøbssystemer, skal kontrakten erklæres for uden virkning, hvis udbudsreglerne ikke er overholdt, og kontraktens værdi overstiger udbudsdirektivernes tærskelværdier. Afholder en ordregiver derimod en frivillig standstill-periode, kan kontrakten ikke erklæres for uden virkning. Med lovforslaget har ordregiveren selv mulighed for at vurdere, om afholdelse af en standstill-periode er hensigtsmæssig.

På baggrund af høringssvarene vil der blive indført eksempler på fejl i bemærkningerne til lovforslagets § 17, som ordregiveren kan begå i for-

bindelse med genåbningen af konkurrencen i en rammekontrakt i lovbetragtningerne.

Desuden præciseres det i bemærkningerne til lovforslagets § 17, at det alene er overtrædelser af udbudsdirektivets bestemmelser om afholdelse af miniudbud, der kan føre til, at kontrakten erklæres for uden virkning og ikke samtlige fællesskabsretlige udbudsregler som anført i lovforslaget.

3.1.7. Om kontrakter indgået i standstill-perioden skal erklæres for uden virkning

Danske Advokater bemærker, at det bør præciseres, at pligten til at erklære en kontrakt for uden virkning - hvis ordregiveren samtidig har overtrådt de fællesskabsretlige udbudsregler på en måde, der har påvirket tilbudsgiverens muligheder for at få tildelt kontrakten – omfatter de situationer, hvor klager ville have fået tildelt kontrakten, hvis ordregiver ikke havde handlet i strid med reglerne.

Kommentar

Det fremgår af kontroldirektiverne, at en kontrakt skal erklæres for uden virkning, når ordregiveren har indgået kontrakten i standstill-perioden eller i en periode, hvor klagen har opsættende virkning, og ordregiveren samtidig har overtrådt de fællesskabsretlige udbudsregler på en måde, der har påvirket tilbudsgiverens mulighed for at få tildelt kontrakten. Det vil ikke være i overensstemmelse med kontroldirektiverne at indføre krav om, at tilbudsgivere skal kunne dokumentere, at denne ville have fået tildelt kontrakten, såfremt reglerne var blevet fulgt.

3.2. Påbud om ophør af kontrakten

3.2.1. Virkningen af et påbud

Transportministeriet og Bygherreforeningen efterlyser en klarere indikation af, hvilken særskilt retsvirkning et påbud i henhold til forslagets § 13, stk. 2, nr. 4, om helt eller delvist at bringe kontrakten til ophør, vil have for parterne eller andre.

Kommentar

Det foreslås i lovforslaget, at Klagenævnet som hidtil kan udstede påbud. Et sådant påbud medfører, at ordregiveren har pligt til at handle i overensstemmelse med Klagenævnets afgørelse. Som noget nyt kan Klagenævnet udstede et påbud om, at en ordregiver skal bringe en kontrakt til ophør. Når Klagenævnet udsteder et sådant påbud, er det efterfølgende op til ordregiveren at sørge for, at kontrakten bringes til ophør fra det af Klagenævnet fastsatte tidspunkt. Sker dette ikke, kan påbuddet håndhæves af Konkurrencestyrelsen, der efter lovforslaget kan udstede tvangsbøder til ordregiveren. Det synes ikke nødvendigt med yderligere præciseringer.

3.2.2. Klagenævnet udsteder påbud

Klagenævnet for Udbud angiver, at det af lovforslaget fremgår, at Klagenævnet *kan* udstede påbud om, at en kontrakt, som er blevet erklæret for uden virkning, helt eller delvist ”skal bringes til ophør”. Af bemærkningerne til bestemmelsen fremgår dog, at Klagenævnet har pligt til at udstede påbud i disse tilfælde. Der er således uklarhed om, hvorvidt der er tale om et krav eller en mulighed.

Statens og Kommunernes Indkøbsservice A/S (SKI) foreslår, at det udgår af lovteksten, at en kontrakt kan bringes *delvist* til ophør, således at en kontrakt via påbud kun kan bringes helt til ophør.

Kommentarer

Det fremgår af kontroldirektiverne, at det er op til national ret at fastlægge betydningen af at erklære en kontrakt for uden virkning. For at skabe klarhed om konsekvenserne af, at en kontrakt erklæres for uden virkning, skal Klagenævnet udstede påbud om, at kontrakten skal bringes til ophør. En kontrakt kan erklæres delvist uden virkning, idet Klagenævnet kan bestemme, at kontrakten udelukkende erklæres for uden virkning for fremtidige ydelser. Den del af kontrakten, der erklæres for uden virkning bringes helt til ophør.

For at undgå tvivl om, hvorvidt Klagenævnet ”kan” eller ”skal” udstede påbud om, at en kontrakt skal bringes til ophør, vil lovforslagets § 13, stk. 2, blive præciseret, så det fremgår at en kontrakt, der erklæres for helt eller delvist uden virkning, skal bringes til ophør.

3.3. Bøde/økonomisk sanktion

3.3.1. Økonomisk sanktion og bøde som alternativ sanktion til, at en kontrakt erklæres for uden virkning

Danske Advokater finder, at forslagets bestemmelser om økonomiske sanktioner/bøder først bør indføres efter en grundig undersøgelse af behovene herfor og en sammenligning med, hvad der gøres i andre EU-lande. I den forbindelse bør niveauet for sanktioner overvejes, og om der skal indføres objektivt ansvar for pålæggelse af bøder m.v. Danske Advokater anfører, at der ikke synes at være nogen egentlig begrundelse for, at der indføres bøde/økonomisk sanktion, når der allerede i dag er hjemmel til at pålægge bøde for overtrædelse af udbudsreglerne.

Boligselskabernes Landsforening (BL) har betænkeligheder ved, at der indføres økonomiske sanktioner i form af bøde eller lignende oven i købet på såkaldt objektivt grundlag. BL stiller sig uforstående overfor det egentlige og reelle behov herfor og mener ikke, at et sådant forslag hænger sammen med den almindelige lærdom om straf og de subjektive betingelser herfor i form af forsæt eller (grovt) uagtsomhed.

Danmarks Rederiforening foreslår, at lovforslagets § 16 begrænses til alene at indeholde en mulighed for at anvende alternative sanktioner, idet sanktionsmuligheden at erklære en kontrakt for uden virkning er særdeles indgribende.

Rederiforeningen anfører videre, at det ikke efter direktivets ordlyd er et krav, at der pålægges en økonomisk sanktion, når en kontrakt kun erklæres uden virkning for fremtidige leverancer, når situationen omfattes af forslagets § 16. Her kan Klagenævnet vælge mellem at erklære en kontrakt for uden virkning og/eller pålægge en økonomisk sanktion.

Kommentar

Kontroldirektiverne giver ingen adgang til at undlade at erklære en kontrakt for uden virkning, uden at anvende en alternativ sanktion i form af fx bøde.

Der skal således pålægges en alternativ sanktion for den del af kontrakten, der ikke erklæres for uden virkning. Det er fundet hensigtsmæssigt at udnytte muligheden for at indføre en alternativ sanktion, idet det kan være indgribende for såvel de involverede virksomheder som for ordregiveren og med afledte skadevirkninger for samfundet, at en kontrakt erklæres for uden virkning. En alternativ sanktion i form af en bøde eller en økonomisk sanktion kan derfor i nogle situationer være mere hensigtsmæssig og proportional end at erklære en kontrakt for uden virkning.

For at en ordregiver i god tro ikke skal have vanskeligere ved at blive pålagt en økonomisk sanktion eller bøde end en ordregiver i ond tro, er det derfor nødvendigt, at der indføres objektivt ansvar for de overtrædelser der kan føre til, at en kontrakt erklæres for uden virkning. Det vil sige, at ordregiveren kan pålægges en økonomisk sanktion eller bøde, uanset om ordregiveren har haft til hensigt at overtræde reglerne eller ej. Dette skal ses i lyset af, at en økonomisk sanktion eller bøde må anses for mindre indgribende, end at kontrakten erklæres for uden virkning.

Det er korrekt, at overtrædelser af de fællesskabsretlige udbudsregler allerede efter de nugældende regler kan medføre en bødestraf. Bødestraffen kan i princippet anvendes for samtlige overtrædelser af udbudsreglerne, og det er op til anklagemyndigheden at vurdere, hvornår der skal anvendes en bøde. Bødestraffen efter de nugældende regler kan dog ikke sidestilles med den mulighed, der er efter kontroldirektiverne til at pålægge en alternativ sanktion. For det første fordi den alternative sanktion alene skal pålægges i de situationer, hvor en kontrakt ikke erklæres for uden virkning, hvorved sanktionen alene anvendes som en alternativ – og mildere – sanktion til de meget grove overtrædelser af de fællesskabsretlige udbudsregler, hvor en kontrakt kan eller skal erklæres for uden virkning. For det andet følger det af Den Europæiske Menneskeretskonventions artikel 6, at det er domstolene, der pålægger straf. Det er såle-

des ikke hensigtsmæssigt, at Klagenævnet tillægges en generel hjemmel til at idømme straf for overtrædelse af udbudsreglerne.

3.3.2. Beregning af en kontrakts anslåede værdi

KL anfører, at det er uklart, hvad der menes med, at økonomiske sanktioner vil blive fastsat i forhold til kontraktens anslåede værdi, jf. forslaget § 19. Hvis der menes den estimerede kontraktværdi, som typisk annonceres i forbindelse med annonceringen af udbuddet, vil bestemmelsen tilskynde til en konservativ estimering af kontraktværdien, hvilket er uhenigtsmæssigt ud fra en betragtning om at kunne tiltrække tilbudsgivere.

Kommentar

Kontraktens anslåede værdi har betydning for udmålingen af den økonomiske sanktion eller bøden. Det kan være vanskeligt at foretage et skøn over kontraktens værdi under hensyn til ordregivers skøn på udbudstidspunktet. Desuden stiller kontroldirektiverne alene krav om, at der skal anvendes en alternativ sanktion for den del af kontrakten, der ikke erklæres for uden virkning. På baggrund af høringssvarene vil det derfor blive præciseret i bemærkningerne til lovforslagets § 19, at der ved fastlæggelsen af den økonomiske sanktion skal tages udgangspunkt i den anslåede værdi for den indgåede kontrakt, hvor værdien af evt. optioner kun vil indgå, hvis de er udnyttet.

3.3.3. Gentagne overtrædelser

KL finder, at det bør udgå af bemærkningerne, at en økonomisk sanktion forhøjes med 20 pct. for hver fornyet overtrædelse indenfor en femårig periode. En kommune gennemfører mange udbud over en 5-årig periode, og det er derfor ikke usandsynligt, at kommunen får mere end én klagesag pr. 5 år. Samtidig anfører KL, at overtrædelsen meget vel kan være begået af en ekstern rådgiver, hvorfor det vil være relevant for kommunen at videreføre sanktionen som et krav overfor den eksterne rådgiver. Den risiko, rådgiveren herved løber, vil blive indregnet i rådgiverens særlær.

KL bemærker i øvrigt, at det ikke fremgår, hvordan den 5-årige periode skal beregnes – bliver den nulstillet 5 år efter den første klagesag, eller regnes der løbende 5 år tilbage.

Dansk Industri (DI) og Foreningen af Rådgivende Ingeniører (FRI) samt Landbrug & Fødevarer finder, at bemærkningerne til § 19, stk. 2, med fordel kunne tydeliggøres, herunder i forhold til afgrænsningen af ansvarssubjekt, og om der skal foreligge en endelig dom, før overtrædelsen medregnes som gentagelsestilfælde.

Landbrug & Fødevarer finder, at det vil være hensigtsmæssigt, hvis det i lovbemærkningerne tydeliggøres, hvornår gentagne overtrædelser tæller med i vurderingen af sanktionens størrelse.

Kommentar

Høringssvarene har vist, at lovforslagets bemærkninger om, at bøden forudsættes forhøjet med 20 pct. for hver fornyet overtrædelse, skaber usikkerhed om, hvordan begrebet den ordregivende myndighed skal afgrænses. Af hensyn til behovet for klare regler vil antagelsen om en 20 pct. forhøjelse inden for en 5-årig periode udgå af bemærkningerne til lovforslagets § 19.

3.3.4. Bødeniveau

Danmarks Rederiforening foreslår, at bødeniveauet generelt sænkes, og økonomiske sanktioner i kombination med muligheden for at erklære kontrakter for delvist uden virkning begrænses til tilfælde, hvor kontrakten skal erklæres for uden virkning. Rederiforeningen bemærker i den forbindelse, at de økonomiske sanktioner skal ses i sammenhæng med, at de i visse tilfælde vil kunne anvendes, hvor en kontrakt erklæres for delvist uden virkning. Ordregiveren vil udover bøden ikke blot kunne blive erstatningsansvarlig over for de deltagende leverandører, men også den kontraktpart, som ordregiveren bliver nødsaget til at bryde kontrakten med.

Danske Regioner påpeger, at en økonomisk sanktion udregnet efter den af Konkurrencestyrelsen foreslåede model synes utilsigtet hård og ude af proportioner med overtrædelse ved større kontraktværdier. Danske Regioner nævner som eksempel, at den gennemsnitlige kontraktværdi pr. udbud i Region Hovedstaden er 13-15 mio. kr. om året med aftaleperioder på mellem 3 og 6 år. Danske Regioner nævner i samme forbindelse, at ud over den økonomiske sanktion kommer der eventuelle erstatningskrav fra klager, så regionerne vil under alle omstændigheder mærke den afskrækkende virkning.

Kommentar

Kontroldirektiverne angiver, at alternative sanktioner, som bøder, skal være effektive, stå i rimeligt forhold til overtrædelsen og have afskrækkende virkning. Erstatning som alternativ sanktion kan aldrig anvendes. Ved udmålingen af en økonomisk sanktion, må der således ikke tages højde for, at ordregiveren kan blive mødt med et krav om erstatning. For at leve op til kontroldirektiverne er det afgørende, at den økonomiske sanktion får et tilstrækkeligt højt niveau til at virke afskrækkende. En procentsats på 3-5 pct., afhængig af overtrædelsens karakter, findes proportionalt og i overensstemmelse med kontroldirektivernes krav og vil i den konkrete sag kunne fraviges i op- eller nedgående retning, hvis der forligger særligt formildende eller særligt skærpende omstændigheder.

3.3.5. Bødernes anvendelse

Dansk Industri (DI) og Foreningen af Rådgivende Ingeniører (FRI) peger på, at for at understøtte formålet med lovforslaget kan det provenu, staten modtager i bøder, øremærkes til initiativer og tiltag, der kan fremme kon-

kurrenceudsættelsen af offentlige opgaver og styrke håndhævelsen af udbudsreglerne.

Kommentar

Bøder tilfalder altid statskassen. Statens midler fordeles herefter som udgangspunkt via finansloven, og det skønnes ikke hensigtsmæssigt at fravige dette udgangspunkt.

3.3.6. Udvidet anvendelsesområde for bøde/økonomisk sanktion

Dansk Erhverv finder, at bødeinstrumentet ikke kun bør finde anvendelse i forhold til kontrakter, der kan erklæres for uden virkning, men også i forhold til andre grove overtrædelser - fx når Klagenævnet for Udbud annullerer en tildelingsbeslutning, enten fordi tildelingsbeslutningen eller udbuddet som sådant er ulovligt.

Kommentar

Klagenævnet har efter de gældende regler kompetence til at annullere en ordregivers ulovlige forvaltningsretlige beslutninger. Har en ordregiver fx anvendt en ulovlig tildelingsmodel i sit udbud, har Klagenævnet kompetence til at fastslå, at kontrakten er indgået i strid med udbudsreglerne, og på denne baggrund kan Klagenævnet annullere den beslutning, som ordregiveren har truffet om at indgå kontrakten. Annullation af ordregiverens beslutninger medfører ikke, at en indgået kontrakt skal anses for uden virkning. Uanset at visse kontrakter med lovforslaget kan erklæres for uden virkning, vil der stadig være situationer, hvor Klagenævnet ikke kan anvende uden virkning og alene kan annullere en tildelingsbeslutning.

Det følger dog af de nuværende regler, at overtrædelse af udbudsdirektivets regler kan straffes med bøde. Forbigåede tilbudsgivere eller andre har således mulighed for at politianmelde en ordregiver, som findes at have overtrådt udbudsreglerne. Det findes derfor hverken nødvendigt eller hensigtsmæssigt at indføre nye bødeinstrumenter i andre tilfælde end dem, hvor kontroldirektiverne giver mulighed for at anvende en alternativ sanktion i form af en bøde.

3.3.7. Tildeling af erstatning når en kontrakt erklæres for uden virkning

Danske Advokater anfører, at det bør fastlægges i lovforslaget, efter hvilke regler den oprindelige kontraktpart kan få tildelt erstatning, når en kontrakt erklæres for uden virkning. Dette skyldes, at begrebet "uden virkning" er et nyt begreb, hvorfor erstatningsspørgsmålet i den forbindelse er uafklaret i den almindelige erstatningsret. Danske Advokater anfører endvidere, at det bør præciseres, hvordan erstatningsspørgsmålet skal afgøres, når en del af en kontrakt erklæres for uden virkning.

Håndværksrådet anfører, at det vil være relevant, hvis Klagenævnet, i en afgørelse om hvorvidt en kontrakt skal være uvirksom, også ville kunne

tage stilling til et erstatningsspørgsmål. Der skal naturligvis sondres mellem overtrædelsernes grovhed, de konkrete omstændigheder og de efterfølgende sanktioner, som lovforslaget lægger op til. Det er vigtigt, at overtrædelser sanktioneres under hensyntagen til både de forbigåede tilbudsgivere og en evt. leverandør i god tro.

Dansk Erhverv påpeger, at det bør overvejes, hvordan der kan tages højde for, at ordregiveren ikke laver klausuler, hvor de frasiger sig erstatningsansvaret, såfremt kontrakten senere viser at blive erklæret for uden virkning.

Kommentar

Det fremgår af bemærkningerne til lovforslagets § 18, stk. 1: "At en kontrakt må anses for uden virkning udelukker således ikke, at den leverandør, der har indgået en kontrakt, som bringes til ophør som følge af, at kontrakten erklæres for uden virkning, i visse tilfælde kan få erstatning fra ordregiveren, hvis dansk rets almindelige betingelser for erstatning er opfyldt."

På baggrund af høringssvarene vil ordene "i visse tilfælde" blive udeladt af lovbemærkningerne, så det tydeliggøres, at pålæggelse af erstatningsansvar følger dansk rets almindelige principper.

Klausuler om frasigelse af erstatningsansvar er et kontraktretligt anliggende, som ikke reguleres af udbudsreglerne. Klagenævnet for Udbud har ikke kompetence til at behandle klager over et kontraktretligt forhold mellem tilbudsgiver og ordregiver og kan derfor ikke tage stilling til rimeligheden i sådanne klausuler ved sin stillingtagen til, om udbudsreglerne er overtrådt. På denne baggrund findes det ikke at være et spørgsmål, som skal reguleres i lov om håndhævelse af udbudsreglerne m.v., men et spørgsmål som må afgøres efter de almindelige kontraktretlige regler.

3.4. Underretning af tilbudsgivere m.fl.

3.4.1. Underretning om ordregiverens beslutninger

Danske Regioner finder, at ordlyden af lovforslagets § 2, stk. 2, bør ændres således, at ordregiverens beslutninger om tildeling af en kontrakt og indgåelse af rammeaftaler skal være ledsaget af en "kort redegørelse" for de relevante grunde for beslutningen i stedet for en "redegørelse"..

Danske Advokater finder, at redegørelsen for ordregiverens beslutning bør være overordnet, idet man i modsat fald vil pålægge de ordregivende myndigheder en måske ofte unødvendig forpligtigelse til at udarbejde redegørelser i udbud, hvor der objektivt ikke er brug herfor.

Klagenævnet for Udbud opfordrer til, at lovforslagets § 2, stk. 2, ændres, så den nuværende ordlyd, hvorefter ordregiverens "beslutninger" skal

ledsages af en redegørelse og oplysninger om standstill, ændres til, at det er ordregiverens "underretning", der skal ledsages af en redegørelse og oplysninger om standstill. Klagenævnet for Udbud opfordrer endvidere til, at lovforslagets § 2, stk. 1, om ordregiverens underretning til berørte ansøgere/tilbudsgivere er udtømmende, således at ordregiveren alene skal underrette i de situationer, som specifikt er nævnt i bestemmelsen. Klagenævnet anfører i den forbindelse, at formuleringen "blandt andet" i bestemmelsen medfører, at ordregiveren skal underrette om samtlige beslutninger, hvilket ikke er tanken med bestemmelsen.

Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling, Bygherreforeningen, SKI og Foreningen International Transport Danmark (ITD) ønsker, at der i lovbemærkningerne gives yderligere uddybende eksempler på indholdet af ordregiveres redegørelse for, hvorfor et tilbud/ansøgning er blevet forkastet.

Statens og Kommunernes Indkøbsservice A/S (SKI) anbefaler, at det specifikt nævnes, at vindende tilbudsgiver(e) skal oplyses af ordregiver.

Advokatsamfundet og Danmarks Rederiforening foreslår, at lovforslagets § 2, stk. 2, begrænses, således at alene tildelingsbeslutninger skal være ledsaget af en redegørelse, sådan som direktivet foreskriver.

Bygherreforeningen foreslår, at det bør præciseres i lovforslaget, at der ved afslutning af udbudsforretningen kun skal ske underretning til tilbudsgiveren. En underretningspligt ved afslutningen af udbudet, der også gælder ansøgere, vil øge den administrative belastning for bygherrerne.

Kommentar

På baggrund af høringssvarene vil det i lovforslagets § 2, stk. 2, blive præciseret, at der alene er tale om en kort redegørelse. Dette er i overensstemmelse med formuleringen i kontroldirektiverne.

Desuden vil det blive præciseret i lovforslagets § 2, stk. 2, at det er ordregiverens underretning og ikke beslutninger, der skal ledsages af en kort redegørelse og oplysninger om standstill.

Udbudsdirektivet og forsyningsvirksomhedsdirektivet angiver allerede en række detaljerede informationer, som ordregiveren som minimum skal angive i sin redegørelse, herunder skal ordregiveren bl.a. specifikt oplyse tilbudsgivere, der har afgivet et antageligt tilbud, om hvem den vindende tilbudsgiver er. Der findes derfor ikke at være et behov for, at lovbemærkningerne indeholder yderligere eksempler på, hvilke oplysninger ordregiveren skal angive i redegørelsen, end de, der fremgår af udbudsdirektivet og forsyningsvirksomhedsdirektivet.

Det følger af lovforslaget, at ordregiveren skal underrette berørte ansøgere/tilbudsgivere om "blandt andet" beslutninger om prækvalifikation,

tildeling af en kontrakt, indgåelse af en rammeaftale, optagelse i et dynamisk indkøbssystem og annullation af udbudsforretningen. Listen skal ikke ses som udtømmende, da ordregiveren også i andre tilfælde skal underrette ansøgerne/tilbudsgiverne om sine beslutninger. På baggrund af høringssvarene præciseres det i bemærkningerne til § 2, stk. 1, at bestemmelsen ikke skal forstås således, at ordregiveren i alle tilfælde, skal afgive en underretning, men at der i stedet skal foretages en konkret vurdering af, om ordregiveren er forpligtet til at underrette ansøgerne og/eller tilbudsgiverne om sine beslutninger.

Lovforslagets § 2, stk. 2, pålægger alene ordregiveren at afgive en redegørelse i forbindelse underretningen om tildelingsbeslutninger og beslutninger om indgåelse af rammeaftaler. Det har således ikke været hensigten at udvide pligten til at afgive en redegørelse ud over de tilfælde, der er påkrævet efter kontroldirektiverne. Det præciseres derfor i lovforslaget, at ordregiveren alene skal afgive en redegørelse til de berørte ansøgere og tilbudsgivere om tildeling af kontrakten og indgåelse af en rammeaftale.

3.4.2. Klagerens pligt til at underrette ordregiveren

Foreningen International Transport Denmark (ITD) anfører, at det ikke bør være klageren, der skal underrette ordregiveren om indgivelse af klagen til Klagenævnet, men derimod Klagenævnet. At placere pligten ved klageren virker urimeligt tyngende. Der bør sikres en objektiv bedømmelse af også fremtidige tilbud fra klageren, hvorfor den byrdefulde underretning bør komme fra Klagenævnet.

Kommentar

For at sikre, at ordregiveren underrettes om indgivelse af klage på samme tidspunkt som Klagenævnet og på et så tidligt tidspunkt som muligt, findes det hensigtsmæssigt, at klageren underretter ordregiveren. Dette svarer i øvrigt til de gældende regler.

3.5. Standstill-perioden

3.5.1. Ændring af standstill-periodens længde

Bygherreforeningen og Transportministeriet foreslår, at standstill-perioden fortsat skal være 10 dage uanset, hvilket kommunikationsmiddel der anvendes. Bygherreforeningen anfører, at en standstill-periode på 10 og 15 dage for henholdsvis mail- og brevunderretning vil være et tilbageskridt i forhold til den teknologiske udvikling, og at det vil skabe unødig forvirring, at der ikke gælder én fælles frist. Transportministeriet anfører, at forslaget om at indføre to forskellige frister vil være et tilbageskridt.

Dansk Industri (DI) og Foreningen af Rådgivende Ingeniører (FRI) foreslår, at standstill-perioden forlænges således, at perioden ved underretning pr. telefax eller ad elektronisk vej forhøjes fra 10 dage til 15 dage og perioden ved underretning pr. brev forhøjes fra 15 dage til 20 dage.

Dansk Erhverv anfører, at selvom der efter de nye regler fra starten skal gives en udførlig begrundelse for et eventuelt afslag, forekommer standstill-perioden stadigvæk for kort. Da sagsbehandlingen i forbindelse med anmodning om aktindsigt kan tage op til 10 dage, er det vanskeligt at skaffe sig fuldt oplyst grundlag inden for standstill-perioden på 10 dage. Leverandørerne vil således kunne føle sig presset til at klage inden for standstill-perioden på uoplyst grundlag. Dansk Erhverv foreslår derfor, at standstill-perioden forlænges til 15 dage ved underretning pr. telefax eller ad elektronisk vej og til 20 dage ved underretning pr. brev.

Håndværksrådet ser gerne, at standstill-perioden udvides til henholdsvis 15 og 20 dage afhængig af kommunikationsmiddel for at give tilbudsgiveren en reel mulighed for at få aktindsigt i sagen forud for indgivelse af klage. Det er Håndværksrådets erfaring, at det er både tidskrævende og besværligt at få aktindsigt i en udbudssag, og en forlængelse af standstill-perioden vil dermed stille tilbudsgiver bedre.

Landbrug & Fødevarer anfører, at det synes vanskeligt at opnå en tilstrækkelig belysning af sagen, hvis standstill-perioden er for kort. Landbrug & Fødevarer henviser til kontroldirektiverne, hvor formålet med standstill-perioden er, at tilbudsgiverne sikres tilstrækkelig mulighed for at klage over beslutningen. Landbrug & Fødevarer mener derfor, at standstill-perioden burde forlænges med 5 dage, så standstill-perioden forlænges til 15 dage ved underretning pr. telefax eller ad elektronisk vej og til 20 dage ved underretning pr. brev.

Dansk Byggeri og Tekniq anfører, at en meget kort standstill-periode i lovforslaget ikke lever op til hensigten med kontroldirektivet og lovforslaget om at indføre en effektiv klageadgang. Afgivelse af klage er ofte afhængig af, at tilbudsgiverne opnår aktindsigt, hvilket gør den korte standstill-periode illusorisk, da tilbudsgiverne kan forvente at modtage de nødvendige oplysninger dagen efter standstill-perioden udløber. Klagenævnets krav til bevisbyrden vil ofte kræve, at klager er i besiddelse af alle oplysninger, hvilket ofte kræver aktindsigt i ordregiverens materiale. Dansk Byggeri og Tekniq anfører på den baggrund, at de ikke ønsker en standstill-periode af flere måneders varighed, men at lovforslagets standstill-periode på henholdsvis 10 og 15 dage er for lidt.

Kommentar

Ved fastlæggelse af standstill-perioden er det på den ene side afgørende, at udbudsprocessen ikke trækkes i unødigt langdrag, hvorfor standstill-perioden ikke skal være uhensigtsmæssigt lang. På den anden side bør standstill-perioden have en sådan længde, at klager i tilstrækkeligt omfang har tid til at sætte sig ind i relevante oplysninger til belysning af sagen. For at sikre at berørte ansøgere og tilbudsgivere på et tidligere tidspunkt i højere grad har mulighed for at vurdere, om der er grundlag for at klage, indeholder lovforslagets § 2, stk. 2, en pligt for ordregiveren til

at afgive en kort redegørelse. Klager vil således med lovforslaget få et bedre beslutningsgrundlag, end tilfældet er i dag. Det findes derfor ikke proportionalt at forlænge standstill-perioden, hvorfor længden på standstill-perioden i lovforslaget bør fastholdes i overensstemmelse med minimumslængden i kontroldirektiverne.

3.5.2. Beregning af standstill-perioden

Klagenævnet for Udbud opfordrer til, at lovbemærkningerne indeholder en præcis og korrekt vejledning om, hvordan standstill-perioden beregnes. Klagenævnet anfører i den forbindelse, at det bør fremgå af bemærkningerne, at standstill-perioden regnes fra dagen efter den dag, hvor underretningen er afsendt til de berørte tilbudsgivere og ansøgere.

Advokatsamfundet anfører, at det forekommer uhensigtsmæssigt, at den i direktivet anførte formulering om beregning af standstill-perioden ikke gengives i lovforslagets § 3. Advokatsamfundet anfører desuden, at der bør tages højde for udløb af standstill-perioden på en helligdag eller i en weekend, således at perioden forlænges til den førstkomende arbejdsdag, hvis den udløber over en weekend/helligdag. Advokatsamfundet foreslår afslutningsvis, at standstill-perioden først kan begynde at løbe, når der er anmodet om aktindsigt.

Kommentar

For at skabe overensstemmelse mellem formuleringen i kontroldirektiverne og lovforslaget, vil lovforslagets § 3, stk. 1, blive ændret, så det fremgår, at standstill-perioden ikke regnes fra den dag, hvor underretningen er afsendt til de berørte tilbudsgivere og ansøgere, men først fra dagen efter den dag, hvor underretningen er afsendt til de berørte tilbudsgivere og ansøgere. Desuden vil det blive præciseret i lovbemærkningerne, hvordan standstill-perioden beregnes. I overensstemmelse med kontroldirektiverne beregnes standstill-perioden i kalenderdage, hvorfor weekender og helligdagen tælles med. Lovforslaget ændrer samtidig ikke ved den nuværende beregning af standstill-perioden.

Det findes af retssikkerhedsmæssige hensyn ikke hensigtsmæssigt, at standstill-periodens starttidspunkt skal afhænge af tilbudsgiverens løbende anmodninger om aktindsigt hos ordregiveren. Det bemærkes desuden, at der i lovforslagets § 2, stk. 2, indføres en pligt for ordregiveren til at afgive en kort redegørelse, hvilket er med til at sikre, at berørte ansøgere og tilbudsgivere på et tidligere tidspunkt i højere grad har mulighed for at vurdere, om der er grundlag for at klage

3.5.3. Standstill ved afholdelse af miniudbud

Danske Advokater anfører, at der ofte kan være lige så stærke behov for at sikre reel klageadgang og adgang til at opnå en kontrakt i forbindelse med udbud af konkrete opgaver på basis af en rammeaftale, som i tilfælde med udbud af en kontrakt. Danske Advokater påpeger derfor, at

standstill-perioden også bør gælde ved afholdelse af miniudbud, da kontroldirektiverne indeholder en mulighed herfor.

Kommentar

Ifølge kontroldirektiverne har medlemsstaterne mulighed for bl.a. at undtage afholdelse af miniudbud fra reglerne om standstill. Afholdelse af miniudbud er baseret på en allerede indgået rammeaftale, hvor rammerne for den efterfølgende kontraktindgåelse er fastlagt. Hensynet til, at tilbudsgiverne skal sætte sig ind i baggrunden for ordregiverens beslutninger, er derfor ikke relevant, som tilfældet er ved udbud af almindelige kontrakter.

I forbindelse med indgåelse af rammeaftalen skal der afholdes en standstill-periode, hvor det er muligt at klage inden kontraktens underskrivelse. En kontrakt tildelt på baggrund af et miniudbud kan desuden erklæres for uden virkning, hvis kontrakten er indgået i strid med udbudsdirektiverne, og den anslåede værdi overstiger direktivernes tærskelværdier, hvis der ikke er afholdt en frivillig standstill. Der er således taget højde for, at konkurrencen kan genoprettes, såfremt reglerne for miniudbud er overtrådt. På den baggrund findes det hensigtsmæssigt, at miniudbud kan gennemføres uden unødigt forsinkelse, og at processen derfor ikke er omfattet af en obligatorisk standstill-periode.

3.5.4. Standstill ved udbud med forhandling uden forudgående udbudsbekendtgørelse

Danske Arkitektvirksomheder (DANSKE ARK) anfører, at standstill-perioden også bør finde anvendelse ved udbud med forhandling uden forudgående udbudsbekendtgørelse. DANSKE ARK henviser til, at tildeling af kontrakter på baggrund af afholdelse af projektkonkurrencer ofte indgås efter proceduren udbud med forhandling uden forudgående udbudsbekendtgørelse, og i mange af disse situationer er det ligeså relevant, at der afholdes en standstill-periode som ved almindeligt udbud.

Kommentarer

Ifølge kontroldirektiverne har medlemsstaterne mulighed for bl.a. at undtage udbud, hvor der ikke kræves forudgående offentliggørelse af en udbudsbekendtgørelse fra reglerne om standstill. Dette gør sig bl.a. gældende, når proceduren "udbud med forhandling uden forudgående udbudsbekendtgørelse" anvendes. Der er tale om særlige situationer, hvor fællesskabslovgiver har fastlagt, at ordregiverens tildeling af kontrakten ikke er omfattet af de almindelige procedureregler i udbudsdirektiverne. Det findes proportionalt, at der ikke indføres skærpede krav, som går videre end kontroldirektiverne.

3.5.5. Standstill ved anvendelse af kvalifikationsordninger

Banedanmark anfører, at det bør præciseres i lovbemærkningerne, at kontrakter tildelt efter anvendelse af kvalifikationsordninger efter reglerne i forsyningsvirksomhedsdirektivet, artikel 53, er omfattet af undtagelsen

fra lovforslagets krav om afholdelse af en standstill-periode, da der er tale om en procedure, hvor kontrakten tildeles ved udbud uden forudgående udbudsbekendtgørelse.

Kommentarer

Eftersom der ikke sker offentliggørelse af en udbudsbekendtgørelse ved tildeling af kontrakter på baggrund af en kvalifikationsordning, præciseres det i lovbemærkningerne til § 3, at denne fremgangsmåde er omfattet af undtagelsen til lovforslagets krav om afholdelse af en standstill-periode.

3.6. Opsættende virkning

3.6.1. Forkortelse af Klagenævnets frist på 30 dage

KL, DSB, Danske Regioner og Landbrug & Fødevarer opfordrer til, at den periode, som Klagenævnet har til at tage stilling til, om en klage, der har automatisk opsættende virkning, skal tillægges yderligere opsættende virkning, forkortes. KL anfører, at fristen på 30 dage er urimelig lang. Danske Regioner og Landbrug & Fødevarer anfører, at en frist på 20 dage er mere passende, og DSB anfører, at de nugældende 10 arbejdsdage fortsat er passende.

Klagenævnet for Udbud anfører, at uanset det faktum, at det i betydelig grad har belastet Klagenævnets i forvejen begrænsede ressourcer at skulle afgøre, hvorvidt en klage skal tillægges opsættende virkning, har det været muligt for Klagenævnet at tage stilling til spørgsmålet inden for et samlet tidsrum på omkring en måned. Klagenævnet angiver desuden, at det vil være muligt at overholde fristen på 30 kalenderdage fra klagens modtagelse også i forbindelse med ferieperioder, men at fristen ikke på nogen måde kan være kortere end 30 kalenderdage.

Boligselskabernes Landsforening (BL) anfører, at omkostningerne ved en automatisk forlængelse af standstill-perioden med 30 dage vil være meget betydelige.

Kommentarer

Under henvisning til, at det har været muligt for Klagenævnet at tage stilling til spørgsmålet om opsættende virkning inden for et samlet tidsrum på omkring en måned, er der således i praksis ikke tale om en forlængelse af den nuværende sagsbehandlingstid. Samtidig skabes der med lovforslaget gennemsigtighed omkring, hvornår fristen løber fra, og ikke som i dag, hvor fristen på 10 arbejdsdage først regnes fra det tidspunkt, hvor Klagenævnet underretter ordregiveren om, at der er begæret opsættende virkning. Det findes derfor hensigtsmæssigt, at fristen på 30 dage i lovforslagets § 12, stk. 3, opretholdes uændret.

3.6.2. Automatisk opsættende virkning

Danske Regioner opfordrer til, at en klage indgivet i standstill-perioden alene får opsættende virkning, såfremt klager eksplicit anmoder herom. Sagsmængden vil hermed kunne holdes nede, og de øvrige sager kan hermed behandles hurtigere.

Boligselskabernes Landsforening (BL) anfører, at uagtet at formålet med den automatiske opsættende virkning er at sikre, at en berettiget klager ikke reelt afskæres fra senere at indtræde i et udbud, så kan en oplagt og udbredt konsekvens blive klager af mere chikanøs karakter.

Kommentarer

Ifølge kontroldirektiverne skal en klage over tildeling af en kontrakt tillægges automatisk opsættende virkning, når klagen indgives i standstill-perioden. Det vil således være i strid med direktiverne at lade muligheden for opsættende virkning afhænge af en begæring fra klageren.

3.6.3. Muligheden for yderligere opsættende virkning

Klagenævnet for Udbud henstiller, at det genovervejes, om klageren kun kan opnå opsættende virkning efter udløbet af den periode, hvor klagen har automatisk opsættende virkning, hvis klager begærer herom. Klagenævnet anfører i den forbindelse til, at Klagenævnet – efter den nuværende formulering af lovforslagets § 12, stk. 2, alene har mulighed for at tillægge klagen yderligere opsættende virkning, hvor klager anmoder herom.

Kommentar

Eftersom det skal være muligt for Klagenævnet at tillægge en klage yderligere opsættende virkning udover den periode, hvor klagen har automatisk opsættende virkning, findes det hensigtsmæssigt, at yderligere opsættende virkning ikke afhænger af, at klageren har begæret herom. Derfor vil lovforslagets § 12, stk. 2, blive præciseret, så Klagenævnet efter den automatiske standstill-periode kan tillægge en klage yderligere opsættende virkning, uden klageren har fremsat begæring herom.

3.6.4. Opsættende virkning, hvor kontrakten er underskrevet

Klagenævnet for Udbud opfordrer til, at det tilføjes i lovbemærkningerne, at Klagenævnet har mulighed for at tillægge en klage opsættende virkning, selvom kontrakten er underskrevet, i de tilfælde, hvor Klagenævnet kan erklære en kontrakt for uden virkning. Klagenævnet anfører desuden, at de på nuværende tidspunkt ikke har kompetence til at tillægge en kontrakt opsættende virkning, når ordregiveren har underskrevet kontrakten med den tilbudsgiver, som har fået ordren, og kontrakten dermed er afsluttet. En beslutning om opsættende virkning kan i disse tilfælde betyde, at forberedelsen eller leveringen af ordren skal stoppes, således at det bliver muligt for Klagenævnet at erklære en større del af kontrakten for uden virkning.

Kommentar

Det præciseres i bemærkningerne til lovforslagets § 12, at Klagenævnet har kompetence til at vurdere rækkevidden af de beslutninger/handlinger, der kan gives opsættende virkning på. Under hensyn til, at det skal være muligt at stoppe en igangværende ordre og dermed afsluttet udbudet, selvom ordregiveren allerede har underskrevet kontrakten med den vindende tilbudsgiver, præciseres det desuden i bemærkningerne til lovforslagets § 12, at Klagenævnet kan tillægge en klage opsættende virkning, selvom kontrakten er underskrevet.

3.6.5. Automatisk opsættende virkning ved afholdelse af frivillig standstill

Dansk Byggeri og Teknik anfører, at det forekommer imod hensigten med standstill-perioden, at en klage indgivet i en frivillig standstill-periode ikke også tillægges automatisk opsættende virkning. Det forekommer tilfældigt, at det i dette tilfælde skal bero på, at klager begærer opsættende virkning.

Kommentarer

Frivillig standstill-periode kan anvendes i forbindelse med indgåelse af kontrakter baseret på rammeaftaler eller dynamiske indkøbssystemer. Rammerne for den efterfølgende kontraktindgåelse er fastlagt på forhånd. Hensynet til, at tilbudsgiverne skal sætte sig ind i baggrunden for ordregiverens beslutninger, er derfor ikke relevant, som tilfældet er ved udbud af almindelige kontrakter. Samtidig er der netop tale om en frivillig procedure, hvor ordregiveren ønsker at skabe gennemsigtighed omkring indgåelse af kontrakten. Det findes således ikke proportionalt at lade ordregiveren blive omfattet af reglerne om automatisk opsættende virkning.

3.7. Klagefrister

3.7.1. Længden af klagefristerne

KL opfordrer til, at klagefristerne fastsættes til den minimumslængde, som kontroldirektivet foreskriver, hvilket vil sige en klagefrist på 10-15 dage for klage over prækvalifikation i stedet for 30 dage, som angivet i lovforslaget. Fristen på 30 dage er urimelig lang og vil forsinke udbudsprocessen unødigt, idet ordregiveren i så fald ikke kan fremsende udbudsmaterialet til de prækvalificerede ansøgere, før de 30 dage er gået.

Danske Regioner foreslår, at fristen på 30 dage for klager over prækvalifikationen reduceres til 15 dage, da dette vil give leverandøren passende tid til at beslutte, hvorvidt der skal indgives klage. Samtidig har ordregiveren passende tid til at vurdere, hvorvidt klagen reelt har noget på sig, hvilket kan føre til, at udbudsprocessen aflyses inden udløbet af minimumsfristen for tilbudsafgivelse. Forkortelse af fristen vil afbøde unødige tilbudsomkostninger for de prækvalificerede og skabe større sikkerhed for ordregiveren til at gå videre i udbudsprocessen.

SKAT finder også, at 10-15 dage bør være tilstrækkelig tid for tilbudsgiver til at tage stilling til, om der skal indgives klage.

Danmarks Rederiforening anfører, at klagefristen på 6 måneder er særdeles lang henset til, at kontroldirektiverne angiver 6 måneders fristen som det absolutte maksimum, hvorfor der foreslås en forkortelse af fristen.

Koncernservice i Københavns Kommune anfører, at selvom manglende klagefrister skaber en usikker tilværelse for ordregiveren og den vindende tilbudsgiver, synes 6 måneders fristen dog at være uforholdsmæssig lang. Henset til, at parterne ofte vil pådrage sig store irreversible omkostninger allerede i de første 6 måneder, bør klagefristen nedsættes til fx 3 eller 4 måneder. En forbigået tilbudsgiver må således på et tidligere tidspunkt være forpligtet til aktivt at tage stilling til, om man ønsker at klage.

Danske Regioner foreslår fristen på 6 måneder reduceret til 3 måneder for at mindske usikkerheden. I øvrigt hilses indførelsen af klagefrister velkommen, da det vil skabe sikkerhed for ordregiveren og leverandøren, der kan være sikre på, at de har en ordre.

Advokatsamfundet anfører, at det uanset, at der ikke i dag er fastlagt en klagefrist for klager over udbud, findes den anførte frist på 6 måneder unødigt lang.

Kommentar

Den nugældende lov indeholder ingen klagefrister. I lyset af at der med lovforslaget indføres indgribende sanktioner som, at en kontrakt kan erklæres for uden virkning, og at der kan pålægges en alternativ sanktion i form af bøde eller en økonomisk sanktion, er det fundet hensigtsmæssigt at indføre klagefrister i visse situationer. Det vil således være urimeligt, såfremt ordregiveren i alle tilfælde og på ubestemt tid kan blive mødt med, at en kontrakt erklæres for uden virkning. Klagefristerne i lovforslaget er fastsat under hensyn til, at virksomheder har tilstrækkelig grundlag for at klage, således at virksomheder ikke finder sig tilskyndet til at indgive klage blot for ikke at miste klagemuligheden. Af hensyn til såvel virksomhederne som ordregiverne, er klagefristen fastsat til 30 dage for ordregiverens beslutning om, hvilke ansøgere, der skal prækvalificeres.

Det følger af kontroldirektiverne, at den endelige frist for indgivelse af klage over ordregiverens indgåede kontrakt som minimum skal fastsættes til 6 måneder regnet fra dagen efter den dag, hvor kontrakten er indgået, hvis medlemsstaterne indfører klagefristen. Efter forslaget løber klagefristen fra det tidspunkt, hvor ordregiveren har offentliggjort i Den Europæiske Unions Tidende, at ordregiveren har indgået kontrakt. Da 6 måneders fristen er en minimumsfrist, kan forslagene ikke imødekommes.

3.7.2. Manglende klagefrist for Konkurrencestyrelsen og klageberettigede organisationer

Danske Advokater, DSB, Danske Regioner, Koncernservice i Københavns Kommune og KL anfører, at bestemmelsen om, at klagefristerne ikke gælder for Konkurrencestyrelsen, undergraver hele ideen med klagefrister. Der er en risiko for, at en klager kan omgå klagefristerne ved at få Konkurrencestyrelsen til at indgive klagen. Klagefrister har den positive effekt, at de giver parterne vished om, hvad vilkårene er, hvilket ikke er tilfældet, når fristerne ikke gælder for Konkurrencestyrelsen. Konkurrencestyrelsen bør derfor være omfattet af klagefristerne som alle andre. Danske Regioner foreslår, at der indføres en frist på 1 år for Konkurrencestyrelsen, således at der ikke i unødigt lang tid eksisterer usikkerhed hos ordregiveren og den vindende tilbudsgiver omkring den indgåede kontrakt.

Dansk Erhverv (DE), og Landbrug & Fødevarer har påpeget, at klagefristerne ikke bør gælde for de organisationer, der er tillagt klageadgang, således at det sikres, at principielle spørgsmål også efter udløbet af klagefristen kan behandles. Organisationerne bør således sidestilles med Konkurrencestyrelsen.

Dansk Byggeri og Teknik foreslår, at klagefristerne ikke skal gælde for organisationer, der er tillagt klageadgang i EU.

Kommentar

Når Konkurrencestyrelsen som noget særligt er undtaget de præklusive frister, er hensigten som anført i lovbemærkningerne, at styrelsen i grove eller principielle sager kan bringe en sag for Klagenævnet for Udbud, så overtrædelserne kan blive håndhævet, selvom klagefristerne er udløbet. Det er ikke hensigten, at klagere, som ikke har nået at klage inden tidsfristens udløb, blot kan få Konkurrencestyrelsen til at klage over udbud med påstand om en hvilken som helst overtrædelse. Det må derfor forudses, at det vil det være et meget begrænset antal sager, Konkurrencestyrelsen vil indbringe for Klagenævnet for Udbud.

Det er imidlertid hensigtsmæssigt, at ordregiverne og de vindende tilbudsgivere efter en periode får sikkerhed for ikke at blive mødt med klagesager fra Konkurrencestyrelsen. På den baggrund foreslås det, at der fastsættes en frist på 2 år for Konkurrencestyrelsens indbringelse af klager for Klagenævnet for Udbud i lovforslagets § 7, stk. 5.

Det findes proportionalt og tilstrækkeligt, at Konkurrencestyrelsen, som ressortmyndighed for udbudsreglerne, som den eneste klageberettigede, har mulighed for at bringe grove og principielle sager for Klagenævnet for Udbud i op til 2 år. Undtages organisationerne tillige fra de almindelige klagefrister, vil hensigten med klagefristerne udhules.

3.7.3. Klagefrister ved indgåelse af rammeaftaler

DSB anfører, at indgåelse af rammeaftaler bør være omfattet af klagefristen på 6 måneder, da rammeaftaler ikke adskiller sig væsentligt fra øvrige kontrakter. Der er ikke grundlag for at antage, at tilbudsgivere eller andre generelt skulle have svært ved at opdage overtrædelse af udbudsreglerne i forbindelse med indgåelse af rammeaftaler. Det er de færreste ordregivere, der indgår en rammeaftale uden at trække på den i 6 måneder. DSB foreslår, at der indføres en klagefrist, hvorefter klager uden ugrundet ophold efter dennes kendskab til overtrædelsen, skal indgive klagen over selve brugen af rammeaftalen. Alternativt, at der indføres en 6 måneders klagefrist, der starter, når ordregiveren har påbegyndt tildelingen af kontrakter baseret på rammeaftalen.

Statens og Kommunernes Indkøbs Service A/S (SKI) indstiller, at der også gælder en klagefrist på fx 6 måneder fra datoen for en rammeaftales ikrafttrædelse. SKI anfører i den forbindelse, at de forhold som måtte give anledning til en klage over indgåelse af en rammeaftale afdækkes indenfor de første 6 måneder.

Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling finder ikke, at rammeaftaler med fastsatte vilkår adskiller sig fra indgåelse af andre kontrakter med f.eks. optioner på en sådan måde, at klagefristerne ikke også skal gælde for disse rammeaftaler. Videnskabsministeriet foreslår derfor, at der indføres klagefrister for rammeaftaler med fastsatte vilkår, medmindre kontroldirektivet er til hinder herfor.

Dansk Industri (DI) og Foreningen af Rådgivende Ingeniører (FRI) samt Håndværksrådet finder, at det er vigtigt, at rammeaftaler ikke er omfattet af klagefrister. Hvis dette ikke er tilfældet, vil en rammeaftale, indgået i strid med udbudsreglerne, de facto blive lovliggjort qua klagefristen. Dette ville skabe en u hensigtsmæssig situation, da de efterfølgende aftaler under rammeaftalen – der kan være af flere års varighed, ikke mindst hvor der er tale om offentlige indkøbsorganisationer – reelt indgås på baggrund af en ulovligt indgået rammeaftale.

Kommentar

At rammeaftaler er foreslået undtaget fra klagefristerne skal ses i lyset af, at en virksomhed, som ikke optages på en rammeaftale, ikke kan forventes at have samme mulighed for at opdage en overtrædelse af udbudsreglerne, når der er tale om en rammeaftale, som når der er tale om øvrige kontraktindgåelser. I praksis kan der gå en betydelig periode fra, at en ordregiver indgår en rammeaftale til, at ordregiveren indgår kontrakter, der baserer sig på rammeaftalen. På den anden side bør der skabes incitament til, at der klages i umiddelbar forlængelse af, at en påstået overtrædelse opdages, og at ordregiveren som følge heraf ikke kan blive mødt med en klage på ubestemt tid. På den baggrund fastsættes en frist for at klage over indgåelse af rammeaftaler på 1 år i lovforslagets § 7, stk.2.

3.7.4. Klagefrister ved ordregivers direkte tildeling af kontrakter

KL påpeger, at lovforslaget ikke indeholder klagefrister vedrørende direkte tildeling af kontrakter, dvs. tildeling af kontrakter uden forudgående konkurrenceudsættelse. KL anfører, at direkte tildeling er en grov overtrædelse af udbudsreglerne, hvorfor der bør være vide rammer for at klage herover. KL anfører imidlertid, at der dog bør fastsættes en klagefrist på f.eks. 12 måneder.

Kommentar

Lovforslaget indeholder ikke en klagefrist for klager over direkte tildelte kontrakter, dels fordi der er tale om en særdeles grov overtrædelse af udbudsreglerne, dels fordi overtrædelsen i praksis kan være meget svær at opdage. Forslaget skal ses i lyset af, at ordregiveren har mulighed for at sikre sig mod, at kontrakten erklæres for uden virkning ved at offentliggøre en bekendtgørelse. Ved denne offentliggørelse bliver kontrakten omfattet af en klagefrist. Hvis ordregiver finder, at indkøbet ikke skal i udbud, men gerne vil sikre sig mod, at kontrakten erklæres for uden virkning, kan ordregiveren annoncere, at denne agter at indgå den pågældende kontrakt og afholde en frivillig standstill-periode. Benytter ordregiver sig af denne mulighed vil klager over kontraktindgåelsen være omfattet af en 30 dages klagefrist, jf. forslagens § 7, stk. 3.

3.7.5. Manglende underretning eller mangelfuld redegørelse

Landbrug & Fødevarer finder, at det vil være hensigtsmæssigt, hvis det fremgår af lovbemærkningerne, at klager kan indgives efter en klagefrists udløb, såfremt det kan påvises, at ordregiveren ikke har underrettet klager om beslutningen, eller ordregiverens redegørelse er mangelfuld. Underretningen og redegørelsen er den eneste måde, hvorpå de involverede virksomheder kan opnå tilstrækkeligt grundlag for at vurdere, om der er grundlag for at klage over de truffe beslutninger.

Kommentar

Det fremgår ikke eksplicit af kontroldirektivernes ordlyd, at klagefristerne er afhængige af, hvorvidt ordregiveren afgiver en fyldestgørende redegørelse. Kontroldirektiverne foreskriver alene, at der skal afgives en redegørelse. Det vurderes, at klagefristernes nuværende længde i tilstrækkeligt omfang sikrer, at ansøgeren/tilbudsgiveren kan danne sig et overblik over, hvorvidt der er grundlag for at klage. Af retssikkerhedsmæssige hensyn bør muligheden for at klage ikke afhænge af, hvilke forhold der gør, at klagefristerne overskrides, da dette vil kunne føre til omgåelse af klagefristerne.

3.7.6. Udbud med forhandling med forudgående udbudsbekendtgørelse

DSB og Danmarks Rederiforening anfører, at det synes ubegrundet, hvorfor udbudsformen ”udbud med forhandling med forudgående udbudsbekendtgørelse” ikke er omfattet af klagefristen på 30 kalenderdage, men i stedet for falder ind under fristen på 6 måneder.

Dansk Byggeri og Teknik går ud fra, at hensigten med bestemmelsen har været at skrive ”udbud med forhandling med forudgående udbudsbekendtgørelse”, hvor der afholdes en prækvalifikationsrunde og ikke ”udbud med forhandling uden forudgående udbudsbekendtgørelse”, hvor der ikke afholdes en prækvalifikationsrunde.

Advokatsamfundet bemærker, at det ikke forekommer hensigtsmæssigt, at lovforslagets § 7, stk. 1, ikke indeholder en reference til ”udbud efter forhandling med forudgående udbudsbekendtgørelse”.

Kommentar

Efter udbudsdirektiverne afholdes der ikke en prækvalifikationsrunde ved ”udbud med forhandling uden forudgående udbudsbekendtgørelse”, hvorfor det som påpeget retteligt skal være ”udbud med forhandling med forudgående bekendtgørelse”, som omfattes af klagefristen for klager over ikke at være blevet prækvalificeret. Dette vil blive ændret i lovforslagets § 7, stk. 1.

3.8. Klagenævnets kompetence

3.8.1. Medvirken af sagkyndige i Klagenævnets sagsbehandling

Foreningen International Transport Danmark (ITD) anfører, at det bør være muligt for de sagkyndige medlemmer af Klagenævnet at deltage i sagens pådømmelse, når sagen afgøres på skriftligt grundlag og ikke er af principiel karakter. Dette skyldes, at sagens skriftlige materiale ofte indeholder branchetypiske forhold og sædvaner, hvorfor sagen forudsætter særlig sagkundskab, selvom den afgøres på skriftligt grundlag. ITD anfører, at det for at beskytte klagers retssikkerhed skal være muligt for klager at anmode om sagkyndig deltagelse i sagen, hvor særlige grunde taler herfor, selvom sagen ikke er af principiel karakter og skal afgøres på skriftligt grundlag.

Klagenævnet for Udbud henstiller til, at bestemmelsen om, at formanden uden sagkyndige medlemmers medvirken (som noget nyt) kan træffe afgørelse i sager, der kan afgøres på skriftligt grundlag, hvis sagen ikke er af principiel karakter, udgår. Formandskabet er af den opfattelse, at Klagenævnets legitimitet står og falder netop med deltagelsen af de sagkyndige medlemmer. De anfører videre, at det er et vanskeligt håndterbart kriterium, om sagen er af principiel karakter. De bemærker i øvrigt, at de sagkyndige medlemmers medvirken som den langt overvejende hovedregel ikke medfører nogen nævneværdig forøgelse af sagsbehandlingstiden, og slet ikke målt op mod den garanti for en korrekt forståelse af faktum, som denne medvirken indebærer.

Kommentar

Bestemmelsen fastsætter, at det eller de medlemmer, som deltager i den enkelte sag fra Klagenævnets formandskab, uden deltagelse af sagkyndi-

ge medlemmer, bl.a. kan træffe afgørelse i sager, der kan afgøres på skriftligt grundlag, hvis sagen ikke er af principiel karakter. Det er således op til formandskabet at beslutte, om der i disse tilfælde skal deltage sagkyndige, og formandskabet må formodes at inddrage sagkyndige medlemmer i det omfang, det skønnes nødvendigt af hensyn til, at sagens skriftlige materiale forudsætter branchekendskab. Bestemmelsen imødekommer anbefalinger fra Arbejdsgruppen om effektiv håndhævelse af udbudsreglerne (jf. arbejdsgruppens afrapportering af 1. juni 2007) og har til formål at give formandskabet den nødvendige fleksibilitet til at kunne mindske sagsbehandlingstiden i en konkret sag, såfremt det skønnes hensigtsmæssigt. Klagenævnet for Udbud har således frihed til at vælge at benytte muligheden eller ej.

3.8.2. Forhandling af klagesagerne på skriftligt grundlag

Klagenævnet for Udbud finder, at det stadig bør være hovedreglen, at sagerne forhandles mundtligt i Klagenævnet og ikke, som foreslået, på skriftligt grundlag, medmindre formanden bestemmer andet. Dette uanset, at Klagenævnet i sin nyeste praksis har behandlet en betydelig del af sagerne på skriftligt grundlag.

Kommentar

Da en betydelig del af sagerne i Klagenævnet behandles på skriftligt grundlag, findes det relevant, at dette afspejles i loven, således at skriftlig behandling er hovedreglen, medmindre formanden bestemmer andet. Samtidig implementerer bestemmelsen anbefalinger fra Arbejdsgruppen om effektiv håndhævelse af udbudsreglerne.

3.8.3. Fællesskabsretten

Dansk Byggeri og Teknik påpeger, at det er uklart og uhensigtsmæssigt, at det i lovbemærkningerne anføres, at Klagenævnet alene kan behandle klager, som vedrører de aspekter af fællesskabsretten, som omhandler indgåelse af offentlige kontrakter og kontrakter inden for forsyningsvirksomhedsdirektivet. Dansk Byggeri og Teknik anfører, at formuleringen giver anledning til en indskrænkende fortolkning af Klagenavnets kompetence i forhold til gældende regler, og at det bør være klart, at Klagenævnet fortsat har kompetence til at behandle et hvilket som helst Traktatretligt emne, hvis det har relation til udbudsproceduren.

Kommentar

Klagenævnet vil efter forslaget have kompetence til at behandle ethvert traktatretligt emne, der vedrører udbudsreglerne. Dette fremgår af lovbemærkningerne til lovforslagets § 1.

3.8.4. Indbringelse af sagen for domstolene

Danske Advokater anfører, at det bør præciseres i lovteksten, at der frit kan anlægges sag direkte ved domstolene ved klager efter udløbet af standstill-perioden. Under henvisning til de tilfælde, hvor Klagenavnets kendelse er indbragt for domstolene og et udskilt spørgsmål om erstat-

ning kan behandles af domstolene, peger Danske Advokater på, at det bør være muligt, at spørgsmålet om erstatning afgøres af Klagenævnet, hvis domstolene kommer frem til kritik eller annullation af udbudet.

Kommentar

Udgangspunktet i dansk ret er, at der kan lægges sag an ved domstolene, medmindre man i henhold til lov er afskåret herfra. Forslagets § 5, stk. 1, afskærer alene klager, som indgives i standstill-perioden. Det følger heraf, at klager indgivet før eller efter standstill-perioden kan indbringes for domstolene. Det findes derfor ikke nødvendigt at præcisere i lovteksten, at sager, der indgives efter standstill-perioden, kan anlægges ved domstolene.

Under hensyn til grundlovens § 63, hvorefter domstolene er berettigede til at påkende ethvert spørgsmål om øvrighedsmyndighedens grænser, findes det hensigtsmæssigt, at domstolene skal afgøre en sag i sin helhed, som er indbragt efter en kendelse i Klagenævnet for Udbud.

3.9. Klagegebyr, sagsomkostninger og økonomiske konsekvenser

Foreningen International Transport Danmark (ITD) anbefaler, at klagegebyret skal returneres til klager, såfremt denne får medhold i klagen. ITD opfordrer samtidig, at omkostningerne ved klagens indgivelse og sagens opstart skal pålægges ordregiveren i de situationer, hvor klageren får medhold i klagen.

Statens og Kommunernes Indkøbs Service A/S (SKI) og DSB opfordrer til, at ordregiverens dokumenterede administrative omkostninger og advokatombudsomkostninger til at føre sagen betales af klageren, såfremt klageren ikke får medhold i klagen. SKI opfordrer endvidere til, at klagegebyret, ved indbringelse af sag for Klagenævnet for Udbud hæves til f.eks. 10.000 kr.

KL opfordrer til, at det nuværende gebyr på 4.000 kr. sættes markant op. Lovforslaget medfører et betydeligt pres på klagesystemet, og Klagenævnet bør derfor tilføres flere ressourcer, således at sagsbehandlingstiden kan reduceres.

Klagenævnet for Udbud henstiller, at det overvejes at skabe hjemmel til, at Klagenævnet kan pålægge indklagede at betale sagsomkostninger til klageren i de sager, hvor indklagede foranlediget af klagen erkender overtrædelse og annullerer udbuddet, og sagen derefter hæves, uden at Klagenævnet træffer afgørelse.

Statens og Kommunernes Indkøbs Service A/S (SKI) og KL forventer, at antallet af klagesager vil stige væsentligt mere end de 10 pct., som er Konkurrencestyrelsens forventning. KL foreslår derfor, at der fastsættes en maksimal sagsbehandlingstid på 3 måneder, og at Klagenævnets organisation overvejes.

Klagenævnet for Udbud anfører, at skønnet over lovforslagets uhyre beskedne økonomiske og administrative konsekvenser ikke hænger sammen med det ambitiøse lovforslag i øvrigt. Navnlig muligheden for, at Klagenævnet kan erklære en kontrakt for uden virkning, vil give anledning til en betydelig stigning i sagstilgangen.

Klagenævnet for Udbud anfører, at den samlede effekt af de nye sanktioner vanskeligt kan anslås på Klagenævnets sagsantal, men at det med sikkerhed kan siges, at den anslåede merudgift på 300.000 kr. til aflønning af formænd og sagkyndige medlemmer inden for Økonomi- og Erhvervsministeriets ramme under ingen omstændigheder slår til. Klagenævnet henstiller derfor til, at de økonomiske og administrative konsekvenser af lovforslaget vurderes på ny, således at der tages højde for behovet for en effektiv sekretariatsfunktion med det tilstrækkelige antal juridiske medarbejdere, som lovforslaget og de deri indbyggede krav om hurtig og effektiv indskriden lægger op til.

Landbrug & Fødevarer understreger vigtigheden af, at Klagenævnet får tilført yderligere og tilstrækkelige ressourcer, så det er muligt for Klagenævnet at opfylde sin rolle og udføre de opgaver, som lovforslaget til lægger nævnet.

Kommentarer

Bestemmelsen giver økonomi- og erhvervsministeren mulighed for at fastsætte regler om Klagenævnets forretningsorden og virksomhed, herunder sagsbehandlingen, gebyr for indgivelse af klage, fordeling af sagsomkostninger, muligheden for at anvende digital kommunikation inden for lovens anvendelsesområde og om offentliggørelse af afgørelser.

Størrelsen på gebyret er fastsat således, at der er en rimelig økonomisk mulighed for at klage også i mindre udbudssager. Der er ikke tilsigtet en stigning i gebyret.

De samlede gebyrindtægter udgør i årene 2006 - 2008 under 5 pct. af de samlede omkostninger ved at drive Klagenævnet for Udbud. Det er Økonomi- og Erhvervsministeriets opfattelse, at gebyret ville skulle forøges væsentligt for at sikre fuld dækning af de forventede øgede udgifter på årligt kr. 300.000 til behandling af flere sager for Klagenævnet for Udbud. En væsentlig stigning i gebyret ville kunne medføre, at klager i mindre udbudssager ikke gennemføres.

For så vidt angår sagsomkostninger, følger det af gældende bestemmelser, at når en klager får helt eller delvist medhold i en for Klagenævnet indgivet klage, kan Klagenævnet pålægge ordregiveren at godtgøre klageren de sagsomkostninger, denne har afholdt i forbindelse med klagesagen. Forslaget tager højde for, at Klagenævnet også i fremtiden vil kunne

pålægge ordregiveren at godtgøre klagers sagsomkostninger. Det vil være uhensigtsmæssigt, at klageren pålægges at betale sagsomkostninger til ordregiveren i tilfælde, hvor klageren ikke får medhold i sin klage. Fler-tallet i Arbejdsgruppen om effektiv håndhævelse af udbudsreglerne (2007) vurderede, at den nuværende fordeling af sagsomkostninger i langt de fleste tilfælde er hensigtsmæssig, idet fordelingen bidrager til at sikre, at reglerne håndhæves, og at der tages behørigt hensyn til den svage part.

Det er ikke muligt præcist at fastlægge, hvor stor stigningen i antallet af sager vil blive som følge af de ændrede og øgede beføjelser til Klagenævnet for Udbud. Økonomi- og Erhvervsministeriet vil nøje følge udviklingen i antallet af sager og den tilsvarende sagsbehandlingstid. Hvis stigningen i antallet af sager bliver betydeligt højere end de forudsatte 10 pct., vil Økonomi- og Erhvervsministeriet overveje mulighederne for at tilvejebringe yderligere finansiering til behandlingen af disse sager.

For så vidt angår organiseringen af Klagenævnet, bemærkes det, at flertallet i Arbejdsgruppen om effektiv håndhævelse af udbudsreglerne (2007) anbefalede, at den nuværende organisering af Klagenævnet bevarer.

3.10. Klageberettigede

3.10.1. Klageberettigede organisationer

Dansk Industri (DI), Foreningen af Rådgivende Ingeniører (FRI) og Landbrug & Fødevarer peger på, at organisationer i EFTA-landene (herunder eksempelvis Norge) bør have samme klageadgang til Klagenævnet, som organisationer i EU-landene.

Kommentar

På baggrund af høringssvarene indføres en bestemmelse i lovforslagets § 6 om, at organisationer i EFTA-landene er klageberettigede, så der ikke sker forskelsbehandling af EU- og EFTA-landene.

3.11. Erstatning på forsyningsvirksomhedsområdet

3.11.1. Særlig bevisbyrde-regel på forsyningsområdet

Klagenævnet for Udbud henstiller til, at lovforslagets § 14, stk. 2, der omhandler den særlige lempelige bevisbyrde-regel på forsyningsvirksomhedsområdet udelades, eventuelt således, at det anføres i lovbemærkningerne, at den lempelige bevisbyrde-regel er dækket af dansk rets almindelige erstatningsregler. Såfremt denne henstilling ikke følges, opfordrer Klagenævnet til, at den nuværende formulering i klagenævnsloven § 10 videreføres uændret.

Landbrug & Fødevarer finder det hensigtsmæssigt, hvis den lempeligere bevisbyrde-regel på forsyningsvirksomhedsområdet også kan anvendes på udbud efter udbudsdirektivet, da dette vil skabe mere harmoni i reglerne.

Kommentar

Den lempelige bevisbyrde-regel på forsyningsvirksomhedsområdet følger direkte af kontrolldirektivet for forsyningsvirksomhed og er indsat i lovforslaget for at sikre, at fællesskabsretten overholdes. Det foreslås derfor at ændre lovforslagets § 14, stk. 2, så ordlyden i videst muligt omfang stemmer overens med direktivteksten.

Der er tale om en helt særlig bevisbyrde-regel, som alene omfatter kontrakter på forsyningsvirksomhedsområdet. Man har fra fællesskabslovgivers side ønsket, at der skal gælde en særlig lempelig bevisbyrde-regel på forsyningsområdet, hvilket følger af kontrolldirektivet for forsyningsvirksomhed. På den baggrund præciseres bemærkningerne til lovforslagets § 14, så der skabes bedst mulig overensstemmelse med formuleringen i kontrolldirektivet for forsyningsvirksomhed.

3.12. Øvrige kommentarer

3.12.1. Frivillig offentliggørelse af udbudsbekendtgørelse

Bygherreforeningen og Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling anfører, at det forekommer uklart, hvorledes bestemmelsen om, at ordregiveren ikke kan blive mødt med, at kontrakten erklæres for uden virkning, såfremt denne i tvivlstilfælde foretager en frivillig offentliggørelse af en udbudsbekendtgørelse i EU-tidende, skal forstås i overensstemmelse med de danske annonceringsregler efter tilbudsloven.

Kommentar

Ifølge lovforslaget kan en ordregivers kontrakt erklæres for uden virkning, hvis ordregiveren i strid med udbudsdirektiverne ikke har udbudt kontrakten. For at undgå dette, har ordregiveren mulighed for at foretage en frivillig offentliggørelse, så der herved skabes gennemsigtighed. Denne offentliggørelse erstatter ikke den annoncering, der i givet fald skal foretages efter den danske tilbudslov. På den baggrund præciseres det i bemærkningerne til lovforslagets § 4, at den offentliggørelse i EU-tidende, som ordregiveren kan foretage, ikke erstatter annonceringspligten efter den danske tilbudslov.

3.12.2. Vidnepligt i klagesager hos Klagenævnet

Danske Advokater foreslår, at der skabes hjemmel til, at Klagenævnet kan kræve vidnepligt under klagesagsbehandlingen. Danske Advokater anfører som argument, at ordregiveren ofte ikke har mulighed for eller ønsker at lade sig afhøre, hvorved sagen ikke belyses i tilstrækkeligt omfang. Danske Advokater anfører, at manglende vidnepligt fører til, at et større antal af sager end nødvendigt indbringes for domstolene for at sikre afhøring efter de almindelige vidneregler i retsplejeloven.

Kommentar

Efter almindelige strafferetlige regler, kan det ikke pålægges den, der kan mødes med sanktioner, at afgive forklaring for retten. Da ordregiverne kan pålægges sanktioner som følge af Klagenævnets behandling af klagen, findes det ikke hensigtsmæssigt, at indføre vidnepligt.

3.12.3. Evaluering af lovforslaget

Dansk Industri (DI) og Foreningen af Rådgivende Ingeniører (FRI) peger på, at det vil være nyttigt, såfremt der blev indsat et krav om effektevaluering i lov om håndhævelse af udbudsreglerne mv. DI og FRI henviser til, at det fremgår af artikel 12a i kontroldirektiverne, at Kommissionen senest den 20. december 2012 skal evaluere direktivets gennemførelse og aflægge rapport til Parlamentet og Rådet om dets effektivitet, herunder især om effektiviteten af de alternative sanktioner og tidsfristerne.

Kommentar

Udover en videreførelse af eksisterende regler indeholder lovforslaget alene nye regler, der indføres som følge af implementeringen af kontroldirektiverne. Kommissionen er allerede pålagt at evaluere disse nye regler, hvorfor det ikke findes nødvendigt, at der indføres en tilsvarende pligt til at evaluere lovforslaget i national ret.

3.12.4. Lovens ikrafttrædelse

Dansk Industri (DI), Foreningen af Rådgivende Ingeniører (FRI) og Landbrug & Fødevarer anmoder om, at det uddybes i lovbemærkningerne, i hvilket omfang tilbudsgiverne kan støtte ret på kontroldirektivernes håndhævelsesmuligheder i perioden fra den 20. december 2009 til lovens ikrafttrædelse den 1. juli 2010. Anmodningen skyldes, at Kontroldirektivet på den ene side foreskriver, at direktivets bestemmelser skulle være implementeret i dansk ret 20. december 2009, mens lovforslaget på den anden siden angiver, at loven først træder i kraft 1. juli 2010. Retsstillingen i den mellemliggende periode er som følge heraf usikker.

Dansk Industri (DI), Foreningen af Rådgivende Ingeniører (FRI) og Landbrug & Fødevarer peger på, at det bør præciseres i lovforslaget, at overtrædelser af udbudsreglerne skal vurderes efter de materielle håndhævelsesregler, der er gældende på tidspunktet for overtrædelserne.

Klagenævnet for Udbud henstiller, at det overvejes, hvorvidt de nugældende regler under alle omstændigheder skal finde anvendelse på i hvert fald beslutninger, der er truffet før implementeringsfristens udløb, eventuelt lovforslagets fremsættelse. Baggrunden for henstillingen skal søges i de nye regler om, at kontrakter skal erklæres for uden virkning, som kan tænkes påberåbt i situationer, hvor Klagenævnet efter de hidtil gældende regler har truffet afgørelse uden at have haft hjemmel til at erklære en kontrakt for uden virkning.

Kommentar

Retsstillingen inden lovforslagets ikrafttrædelse følger af de almindelige regler om direktivers anvendelighed i national ret, hvorfor det ikke findes nødvendigt at præcisere lovforslaget yderligere.

3.13. Kommentarer der ikke relaterer sig direkte til lovforslaget

Organisationerne har i øvrigt kommentarer til Klagenævnet for Udbuds virke samt Konkurrencestyrelsens arbejde. De konkrete kommentarer kommenteres ikke i nærværende sammenhæng, da de ikke som sådan vedrører selve lovforslaget.

4. Oversigt over hørte organisationer, myndigheder m.v.

Lovforslaget har forud for fremsættelsen været sendt i høring hos:

Advokatsamfundet, Affald Danmark, Akademikernes Centralorganisation, Amagerforbrænding I/S, Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, Asfaltindustrien, Banedanmark, Beskæftigelsesministeriet, Boligselskabernes Landsforening, Bryggeriforeningen, Bygge-, Anlægs- og Trækartellet, Bygherreforeningen, Børsmæglerforeningen, Centralforeningen af Taxi-foreninger i Danmark, CO-Industri, COOPDanmark, Danmarks Apotekerforening, Danmarks Eksportråd, Danmarks Fiskeriforening, Danmarks Nationalbank, Danmarks Rederiforening, Dansk Annoncørforening, Dansk Arbejdsgiverforening, Dansk Byggeri, Dansk Energi, Dansk Erhverv, Dansk Fjernvarme, Dansk IT, Dansk Landbrugsrådgivning, Dansk Mode og Textil, Dansk Skovforening, Dansk Taxi Råd, Dansk Transport og Logistik, Danske Advokater, Danske Arkitektvirksomheder, Danske Busvognmænd, Danske Dagblades Forening, Danske Malermestre, Danske Regioner, De Samvirkende Købmænd, Den Danske Forlæggerforening, Den Danske Dommerforening, DI, DI Handel, DONG Naturgas A/S, Energi- og Olieforum, Finansministeriet, Finans & Leasing, Finansrådet, Forbrugerrådet, Foreningen af Registrerede Revisorer (FRR), Foreningen af Rådgivende Ingeniører (FRI), Foreningen af Statsautoriserede Revisorer, Foreningen af Vandværker i Danmark, Forsikring & Pension, Forsvarsministeriet, Frederiksberg Kommune, Funktionærernes og Tjenestemændenes Fællesråd FTF, Grafisk Industri og Medie Kartel, Hovedstadsregionernes Naturgasselskab I/S (HNG), Håndværksrådet, IDA, Indenrigs- og Socialministeriet, Indvandrere og Integration, Ingeniørforeningen, International Transport Danmark, Justitsministeriet, Kirkeministeriet, Klagenævnet for Udbud, Klima- og Energiministeriet, KL, KMD, Kooperationen, Kulturministeriet, Københavns Kommune, Københavns Lufthavne A/S, Landbrug & Fødevarer, Landbrug og Fiskeri, Landsorganisationen i Danmark, Ledernes Hovedorganisation, Liberale Erhvervs Råd, Lokale Pengeinstitutter, Medicoindustrien, Miljøministeriet, Ministeriet for Flygtninge, Ministeriet for Fødevarer, Ministeriet for Sundhed og Forebyggelse, Ministeriet for Videnskab, Naturgas Fyn I/S, Naturgas Midt/Nord I/S, Offentligt ansattes organisationer, Post Danmark, Realkreditforeningen, Realkreditrådet, Renosam, Rigsrevisionen, Sikkerhedsstyrelsen, SKAT, Skatteministeriet, Statens og Kommunernes Indkøbs Service A/S (SKI), Statsforvaltningen Hovedstaden, Statsforvaltningen

Midtjylland, Statsforvaltning Nordjylland, Statsforvaltningen Sjælland, Statsforvaltningen Syddanmark, Statsministeriet, Teknologi og Udvikling, Tekniq, Transportministeriet, Udenrigsministeriet og Undervisningsministeriet.

Følgende organisationer, myndigheder m.v. har haft bemærkninger til lovforslaget:

Advokataktieselskabet Horten
 Advokatsamfundet
 Banedanmark
 Boligselskabernes Landsforening
 Bryggeriforeningen
 Bygherreforeningen
 Danmarks Rederiforening
 Dansk Byggeri
 Dansk Energi
 Dansk Erhverv
 Danske Advokater
 Danske Arkitektvirksomheder
 Danske Regioner
 Dansk Industri
 DSB
 Foreningen af Rådgivende Ingeniører (FRI)
 Håndværksrådet
 International Transport Danmark
 Klagenævnet for Udbud
 KL
 Københavns Kommune
 Landbrug & Fødevarer
 Merkantile og juridiske rådgivere (IMM)
 Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling
 SKAT
 Statens og Kommunernes Indkøbs Service A/S (SKI)
 Tekniq
 Transportministeriet